

УДК 346.78:623

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.3.30>

Сердюк Є.В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
ORCID ID: 0000-0002-5467-7207*

Замрига А.В.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID ID: 0000-0001-8919-6633*

Попова С.М.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної діяльності та поліцейської,
Харківський національний університет внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ НА ПРИКЛАДІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Вступ. Актуальність дослідження поняття адміністративно-правового статусу працівників правоохоронних органів, таких як поліцейські Національної поліції України, визначається сучасними викликами, що стоять перед Україною, зокрема воєнною агресією з боку російської федерації.

В умовах військових дій та численних загроз національній безпеці перед правоохоронними органами постають завдання, які набувають нових форм і змісту, виходячи за межі традиційної правоохоронної діяльності. Національна поліція України є однією з ключових інституцій, що відіграє важливу роль у забезпеченні публічного порядку, боротьбі зі злочинністю, а також охороні стратегічних об'єктів і забезпеченні громадської безпеки. У мирний час їхні функції зосереджуються на захисті прав і свобод громадян, підтримці громадського порядку та правозастосуванні. Однак в умовах воєнного стану та загрози державному суверенітету поліцейські

підрозділи виконують додаткові завдання, такі як участь у територіальній обороні, захист громадян від зовнішньої агресії, а також безпосередня участь у бойових діях на рівні з військовими підрозділами.

Поняття адміністративно-правового статусу базується на регулятивній, охоронній та оборонній функціях, закріплених нормативно-правовими актами, серед яких Конституція України, закони та постанови Кабінету Міністрів України. Їхні повноваження не тільки є засобом забезпечення правопорядку, а й гарантією правової безпеки в умовах збройної агресії. У науковому контексті уточнення поняття адміністративно-правового статусу працівників поліції є важливим, адже це надає можливість більш глибоко зрозуміти роль поліції не лише як правоохоронного органу, а й як важливого елемента забезпечення національної оборони та стійкості держави під час кризи.

Таким чином, науковий аналіз поняття адміністративно-правового статусу працівників поліції зосереджений на розкритті тих аспектів, що стосуються виконання їхніх завдань та обов'язків в умовах підвищених загроз. Вищезазначене робить певний новітній внесок у розвиток теорії та практики адміністративного права в Україні на сучасному етапі його розвитку.

Огляд останніх досліджень. До певних аспектів проблеми адміністративно-правового статусу працівника правоохоронного органу звертали свою увагу вчені Н. Армаш, А. Авторгов, В. Бевзенко, О. Безпалова, Ю. Битяк, І. Бородін, Д. Берестень, В. Білоус, Н. В. Дараганова, С. Дмитренко, В. Галунко, В. Гриценко, Н. І. Жовтень, М. Кінаш, Я. Колесник, А. Ключко, В. Ковальська, Д. Лісний, В. Люх, К. Мух, А. Онупрієнко, І. Панов, А. Русецький, О. Салманова, К. Соляник, І. Суховетрук, М. Шапоренко, С. Шоптенко, І. Харь, О. Циганов, О. Ярмак та ін. Проте, за межами їх аналізу залишились важливі для сьогодення виклики в аналізовані нами сфері.

Отже, запропонована тема наукового дослідження є актуальною та полягає в необхідності уточнення та деталізації поняття адміністративно-правового статусу працівника правоохоронних органів на прикладі поліцейських Національної поліції України.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права та чинного законодавства розрити поняття адміністративно-правового статусу працівника правоохоронного органу на прикладі поліцейських Національної поліції України.

Виклад основних положень: Згідно з положеннями чинного законодавства України, правоохоронними органами визнаються ті органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. До таких органів належать органи прокуратури, Національна поліція, Служба безпеки України, Військова служба правопорядку в Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро, органи охорони державного кордону, органи

доходів і зборів, установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю та інші органи. Цей перелік не є вичерпним, що дозволяє законодавцеві включати до нього інші державні органи, які виконують подібні функції [1].

При цьому треба підкреслити, що Національна поліція України є одним із провідних правоохоронних органів держави. Її роль є особливо важливою в забезпеченні громадського порядку, боротьбі зі злочинністю та здійсненні правоохоронних функцій, що робить її однією з ключових інституцій у системі правоохоронних органів України.

Професор Ю. Битяк визначає повноваження як одну з основних категорій адміністративного права, що окреслює межі правомірної діяльності суб'єкта публічної влади та його компетенцію. Мислитель доводить, що повноваження – це закріплені у нормативно-правових актах права та обов'язки органів державної влади або посадових осіб для досягнення державних або публічних цілей. Вони виконують регулятивну функцію, спрямовану на забезпечення правопорядку та ефективного управління у рамках держави. Юридичний аспект повноважень передбачає, що вони закріплюються у законах, указах або інших нормативних актах і є обов'язковими для виконання. Процедурний аспект передбачає, що ці повноваження реалізуються через певні адміністративні процедури, які забезпечують дотримання законності та захист прав громадян [2].

Повноваження в сучасному адміністративному праві розглядаються як закріплені у нормативно-правових актах права та обов'язки, що можуть бути виконані органами державної влади або посадовими особами для досягнення визначених державних або публічних цілей. Ці дії регулюють управлінську, охоронну, регулятивну та юрисдикційну функції, що забезпечують правопорядок і ефективне публічне адміністрування. Процедурний аспект повноважень визначає порядок їх реалізації через адміністративні процеси, що

відповідають вимогам законодавства. Ієрархічна структура влади передбачає можливість делегування або розподілу повноважень між різними рівнями управління, що забезпечує субординацію та ефективну взаємодію [3;4;5].

Індивідуальний адміністративно-правовий статус службової особи визначається в юридичній літературі як сукупність прав, обов'язків і відповідальності, які надаються особі для виконання її функцій у сфері публічного адміністрування. Основними елементами цього статусу є правосуб'єктність, компетенція (яка включає права та обов'язки), а також юридична відповідальність за виконання своїх повноважень. Статус службової особи передбачає її здатність приймати управлінські рішення та нести відповідальність за їх реалізацію. Цей статус регулюється нормативно-правовими актами, які визначають підстави для його виникнення та умови реалізації, зокрема через призначення на посаду або укладення трудових договорів [5;6;7].

Згідно із Законом України «Про Національну поліцію», поліцейські наділені широким спектром повноважень, які охоплюють різні аспекти забезпечення правопорядку, громадської безпеки та захисту прав і свобод громадян. Основні функції поліцейських включають захист прав і свобод громадян, що передбачає вжиття заходів для захисту життя та здоров'я осіб, які перебувають під загрозою, а також забезпечення безпеки тих, хто опинився у небезпеці внаслідок різних обставин [8].

Поліцейські здійснюють забезпечення громадської безпеки та правопорядку, що охоплює підтримання правопорядку на вулицях, у громадських місцях, під час масових заходів, а також примусове виконання судових рішень. Поліція контролює дотримання правил дорожнього руху, забезпечує безпеку в зонах надзвичайних ситуацій, зокрема у випадках радіаційного забруднення, і бере активну участь у забезпеченні правопорядку під час воєнного або надзвичайного стану.

Важливим аспектом роботи поліції є роз-

слідування кримінальних правопорушень, включаючи досудове розслідування, розшук осіб, які ухиляються від слідства або виконання судових рішень. Оперативно-розшукова діяльність є ключовою складовою боротьби з організованою та іншими видами злочинності. Поліцейські також мають повноваження надавати послуги громадянам, включаючи домедичну допомогу потерпілим від правопорушень або нещасних випадків, контроль за правопорушеннями у сфері володіння зброєю та іншими спеціальними засобами. Поліція, як правоохоронний орган, має право застосовувати поліцейський примус, що передбачає конвоювання затриманих осіб, утримання їх у слідчих ізоляторах, а також примусове виконання судових рішень. Заходи контролю можуть застосовуватися у випадках порушень, пов'язаних із використанням безпілотних літальних апаратів. Під час воєнного стану або загрози національній безпеці, поліція бере участь в обороні України та виконанні завдань територіальної оборони, зокрема захисту державного суверенітету і територіальної цілісності. Органи поліції можуть підпорядковуватися військовому командуванню для виконання бойових завдань, а також брати участь у мобілізаційних заходах і доставленні військовозобов'язаних до територіальних центрів комплектування [8].

Висновки: Отже, провідні риси адміністративно-правового статусу поліцейського як представника правоохоронного органу можна охарактеризувати так:

- поліцейські Національної поліції є найбільш чисельним загоном правоохоронних органів України. Вони відіграють провідну роль у попередженні та розкритті кримінальних правопорушень, а також у наданні широкого спектру поліцейських послуг, зокрема, забезпеченні громадського порядку і безпеки;

- правовий статус поліцейського є похідним від загального статусу Національної поліції як правоохоронного органу виконавчої влади. Поліцейські виконують визначені законом функції, що регулюються норматив-

но-правовими актами, такими як Конституція України та профільні закони;

– прийом на службу до Національної поліції здійснюється на підставі нормативно-правових актів, які регламентують порядок набору кадрів, зокрема, через конкурсні процедури, що включають відбір на основі професійних, моральних і фізичних якостей кандидатів;

– повноваження поліцейського включають широкий спектр дій, від захисту прав і свобод громадян до забезпечення публічного порядку та участі у кримінальних розслідуваннях. Поліцейські мають право на застосування превентивних заходів і примусових дій для виконання своїх функцій;

– порядок проходження служби поліцейського передбачає чіткі вимоги щодо дотримання дисципліни, виконання посадових обов'язків, а також процедури оцінювання, підвищення кваліфікації та можливість кар'єрного зростання;

– гарантії діяльності поліцейських включають забезпечення матеріальних і соціальних гарантій, таких як заробітна плата, соціальне

страхування, захист від незаконного переслідування, а також право на державний захист у випадках виконання службових обов'язків;

– юридична відповідальність поліцейських визначається законодавством України. Вона може наступати у разі порушення ними своїх службових обов'язків або перевищення повноважень і передбачає різні форми дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності.

Отже, адміністративно-правовий статус поліцейського як представника правоохоронного органу розглядається як сукупність юридичних елементів, що характеризують його як службову особу в системі правоохоронних органів України. Він складається з підстав та порядку виникнення його правосуб'єктності та повноважень як представника найбільш чисельного і впливового правоохоронного органу України. Правила процедур та етичні норми проходження служби, гарантії професійної діяльності та юридична відповідальність поліцейських за порушення ними своїх службових обов'язків або перевищення повноважень.

Анотація

У статті розкрито адміністративно-правовий статус поліцейського як представника правоохоронного органу Національної поліції України. Доведено, що він визначається сукупністю юридичних елементів, які характеризують його як службову особу в системі правоохоронних органів України. Він включає підстави та порядок набуття правосуб'єктності й повноважень. Основними рисами аналізованого правового статусу є те, що поліцейські Національної поліції України є найбільш чисельними за кількістю та відповідними функціями об'єднаннями правоохоронних органів України. Вони відіграють ключову роль у попередженні й розкритті кримінальних правопорушень, а також у забезпеченні громадського порядку та безпеки. Їхній правовий статус впливає із загального статусу Національної поліції України як системи органів виконавчої влади з правоохоронними функціями. Їх адміністративна й правоохоронна діяльність регулюється Конституцією та профільним Законом України «Про Національну поліцію», а також іншими законами та відповідними підзаконними нормативно-правовими актами, які приймаються Кабінетом Міністрів, Міністерством внутрішніх справ України та Національною поліцією України. Повноваження поліцейських охоплюють широкий спектр адміністративних і правоохоронних дій щодо захисту прав і свобод громадян, забезпечення публічної безпеки і порядку, розслідування кримінальних правопорушень та, в умовах воєнного стану, оборони держави. Прийом на службу до Національної поліції здійснюється через конкурсні процедури, які оцінюють професійні, моральні (етичні) та фізичні якості кандидатів. Поліцейським гарантуються матеріальні й соціальні права, такі як заробітна плата, соціальне страхування та захист у випадку виконання службових обов'язків, а також передбачена відповідальність за

порушення ними обов'язків або перевищення повноважень, яка може бути дисциплінарною, адміністративною або кримінальною.

Ключові слова: адміністративна та правоохоронна діяльність, адміністративно-правовий статус, відповідальність, добросовісність, зміст, гарантії, компетенція, повноваження, професійність, права, правоохоронна діяльність, публічне адміністрування, прийом на службу, проходження служби, професійність, юридична відповідальність.

Serdiuk Ye.V., Zamryha A.V., Popova S.M. The concept of the administrative and legal status of a law enforcement officer based on the example of policemen of the National Police of Ukraine
Summary

The article reveals the administrative-legal status of a police officer as a representative of the law enforcement body of the National Police of Ukraine. It has been proven that this status is defined by a set of legal elements that characterize the officer as an official within the law enforcement system of Ukraine. It includes the grounds and procedures for acquiring legal capacity and authority. The main features of the analyzed legal status are that police officers of the National Police of Ukraine constitute the largest and most functionally relevant units of law enforcement in Ukraine. They play a key role in preventing and investigating criminal offenses, as well as ensuring public order and safety. Their legal status derives from the overall status of the National Police of Ukraine as an executive authority with law enforcement functions. Their administrative and law enforcement activities are regulated by the Constitution and the Law of Ukraine "On the National Police," as well as other laws and relevant subordinate regulatory legal acts issued by the Cabinet of Ministers, the Ministry of Internal Affairs, and the National Police of Ukraine. The powers of police officers encompass a wide range of administrative and law enforcement actions aimed at protecting citizens' rights and freedoms, ensuring public safety and order, investigating criminal offenses, and, during martial law, defending the state. Admission to the National Police is carried out through competitive procedures that assess the professional, moral (ethical), and physical qualities of candidates. Police officers are guaranteed material and social rights, such as salary, social insurance, and protection in the performance of their duties, and they are subject to liability for violating their duties or exceeding their authority, which may be disciplinary, administrative, or criminal in nature.

Key words: administrative and law enforcement activities, administrative-legal status, competence, content, guarantees, integrity, legal responsibility, law enforcement activities, legal responsibility, performance of duties, professional competence, public administration, public service admission, responsibility, rights, service performance.

Список використаних джерел:

1. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994 р. № 11. Ст. 50
2. Битяк Ю. П. Повноваження та організація діяльності місцевих державних адміністрацій, їх відносини з органами місцевого самоврядування. *Академія правових наук України*. Харків, 2001. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2664/1/Butak_3.pdf
3. Лісний Д. В. Адміністративно-правові основи делегування повноважень в діяльності правоохоронних органів України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ: *Класичний приватний університет*. 2009. URL: <https://example-link.ua/>
4. Онупрієнко А. М. Місцеві органи влади в механізмі демократичної держави: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків: *Національна*

юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2008. URL: <https://nlu.edu.ua/author/opurriienko>

5. Бевзенко В. М. Суб'єкти владних повноважень в адміністративному судочинстві України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2010. URL: <https://khnuvs.edu.ua/dissertation/bevzenko-2010/administrative-court>
6. Авторгов А. М. Адміністративно-правовий статус державного виконавця: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ: *Київський національний університет внутрішніх справ*. 2008. URL: <https://knuvs.edu.ua/autorhov/2008/administrativno-pravovyi-status-derzhavnoho-vykonavtsia>
7. Дараганова Н. В. Адміністративно-правовий статус екіпажу повітряного судна України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ: *ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*, 2009. URL: <https://knuvs.edu.ua/daraganova/2009/administrativno-pravovyi-status-ekipazhu-povitrianoho-sudna>
8. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року №580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. ст. 379.